

Historie a současnost arboreta pod zámkem Jezeří

Geschichte und Gegenwart des Arboretums unter dem Schloß Jezeří

Im Beitrag wird nicht nur die Kurzgeschichte des Schlosses Jezeří in Nordböhmen, sondern hauptsächlich die Geschichte und Gegenwart des Schloßarboretums, das sich unter diesem Schloß erstreckt, beschrieben. Eine größere Aufmerksamkeit wurde dem Auftritt des Grund- sowie Oberflächenwassers gewidmet, die schon in der Vergangenheit ein bedeutender Bildungsfaktor des Arboretums geworden waren. Unter der Anwendung von geophysikalischen Methoden wurden deren Präferenzwege bestimmt, die mit Quellen und der Dislokation einzelner kleiner Seen und Behälter im Einklang sind. Das Arboretum wurde Gegenstand des Mittelpunktes der Interesse im Zusammenhang mit der Entwicklung des Tagebaues Tschechoslowakische Armee, dessen Oberkante gleichzeitig auch die Grenze des Schutzstreifens des Arboretums darstellt.

History and present time of arboretum under the Jezeří castle

In the article it is described not only the brief history of Jezeří castle, but mainly the history and present time of castle arboretum that spreads under this baroque castle. The greater attention was devoted to the occurrence of shallow underground and surface water that also in last time was the significant factor for arboretum formation. At using of geophysical methods there were determined its preferention ways that correspond to seepages and location of single small lakes and reservoirs. There is a great interest in arboretum in the consequence of development of brown coal giant opencast mine of the Czechoslovak army whose present top edge is also the border of protection band of arboretum.

История и текущее положение арборетного сада под дворцом Езержи

В статье описывается не только история старинного дворца Езержи (стиль барокко), а именно история и текущее положение придворцового сада - арборета. Внимание уделяется наличию неглубоких подземных и поверхностных вод, которые уже в прошлом были значительным фактором для создания этого исключительного сада. С применением геофизических методов были определены преимущественные пути воды, которые корреспондируют с начальным вытеканием и размещением отдельных озерок и водохранилищ. Арборетный сад вступил на первый план интересов в результате развития крупного бурогоугольного разреза им. Чехословацкой Армии, актуальная верхняя бровка которого является одновременно пределом охранной зоны арборета.

Historie a současnost arboreta pod zámkem Jezeří

V článku je popsána nejen stručná historie zámku Jezeří, ale hlavně historie a současnost zámeckého arboreta, které se rozprostírá pod tímto barokním zámkem. Větší pozornost byla věnována výskytu mělké podzemní a povrchové vody, která již v minulosti byla významným faktorem pro tvorbu arboreta. Za použití geofyzikálních metod byly určeny její preferenční cesty, které korespondují s vývěry a rozmístěním jednotlivých jezírek a nádrží. Arboretum se dostalo do popředí zájmu v důsledku rozvoje hnědouhelného velkolomu Československé armády, jehož současná horní hrana je také hranicí ochranného pásma arboreta.

Úvod

"Bagry a korečková rypadla už rozdrásaly plást země a doly se přibližují takřka na dosah ruky k patě kopce Jezerky. Ještě na něm stojí opuštěný jezeřský zámek, jehož silueta je daleko široko viditelnou, neodmyslitelnou dominantou úpatí Krušných hor.

Jeho mlčenlivé zdi a němá okna na zjizvených průčelích vyčkávají trpělivě svůj příští osud, který je v našich rukou ..."

Těmito slovy začíná Miloslav Vlček svoji třetí kapitolu knihy o malíři Carlu Crollovi, který na zámku Jezeří působil v letech 1840 až 1844.

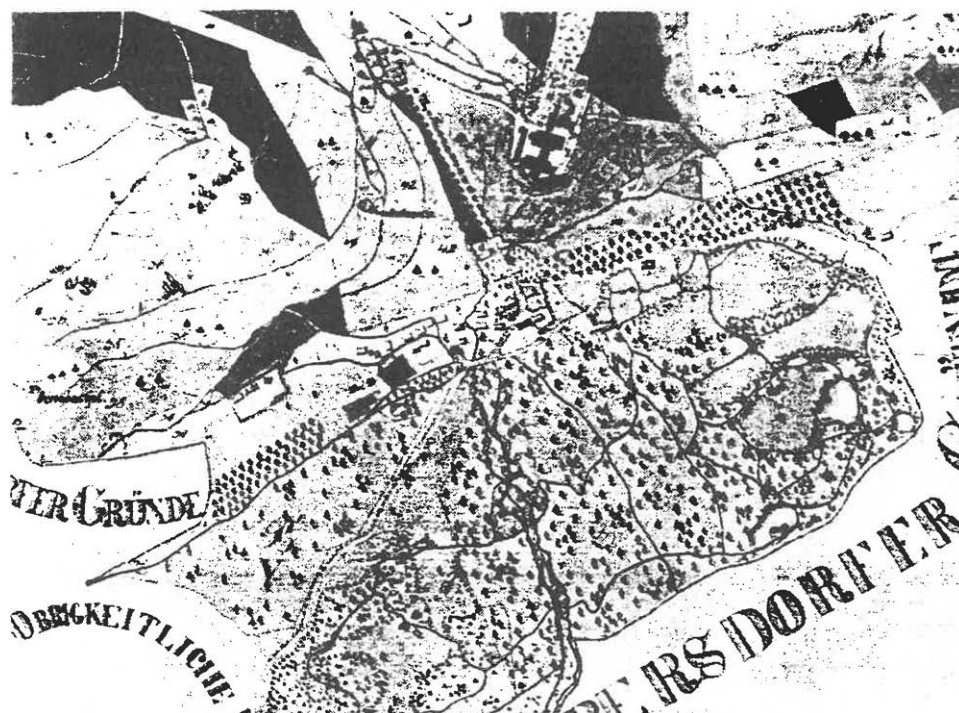
Historie zámku Jezeří a arboreta

Zámek Jezeří, dříve zvaný Eisenberg, byl původně gotický hrad, vystavěný někdy před rokem 1365 a patřil pánům ze Rvenic. K jeho první přestavbě došlo v období renesance (1549), kdy byl ve vlastnictví rodu Hochhauzarů.

Roku 1623 byl po konfiskaci po Bílé Hoře prodán císařskému věřiteli Vilému ml. Popelovi z Lobkowicz na Bílině a v témže století, tedy v roce 1646, byl celý hrad téměř zničen.

Přestavba byla ukončena roku 1696 a na místě gotického hradu vznikl raně barokní zámek, který se pro svoji výhodnou polohu uprostřed lesů stal loveckým sídlem rodu Lobkowiczů. Ti zde kolem roku 1848 vybudovali zámecký park. Pod zámek Jezeří byl upraven i lužní les, rozprostírající se na březích bývalého Komořanského jezera. Na jeho úpravě a rozvoji se podílelo mnoho v té době významných architektů a odborníků. Byly zde vysázeny okrasné a exotické dřeviny, zřízena jezírka s vodopády, gloriety, školky a skleníky pro pěstování teplomilných rostlin tropů a subtropů.

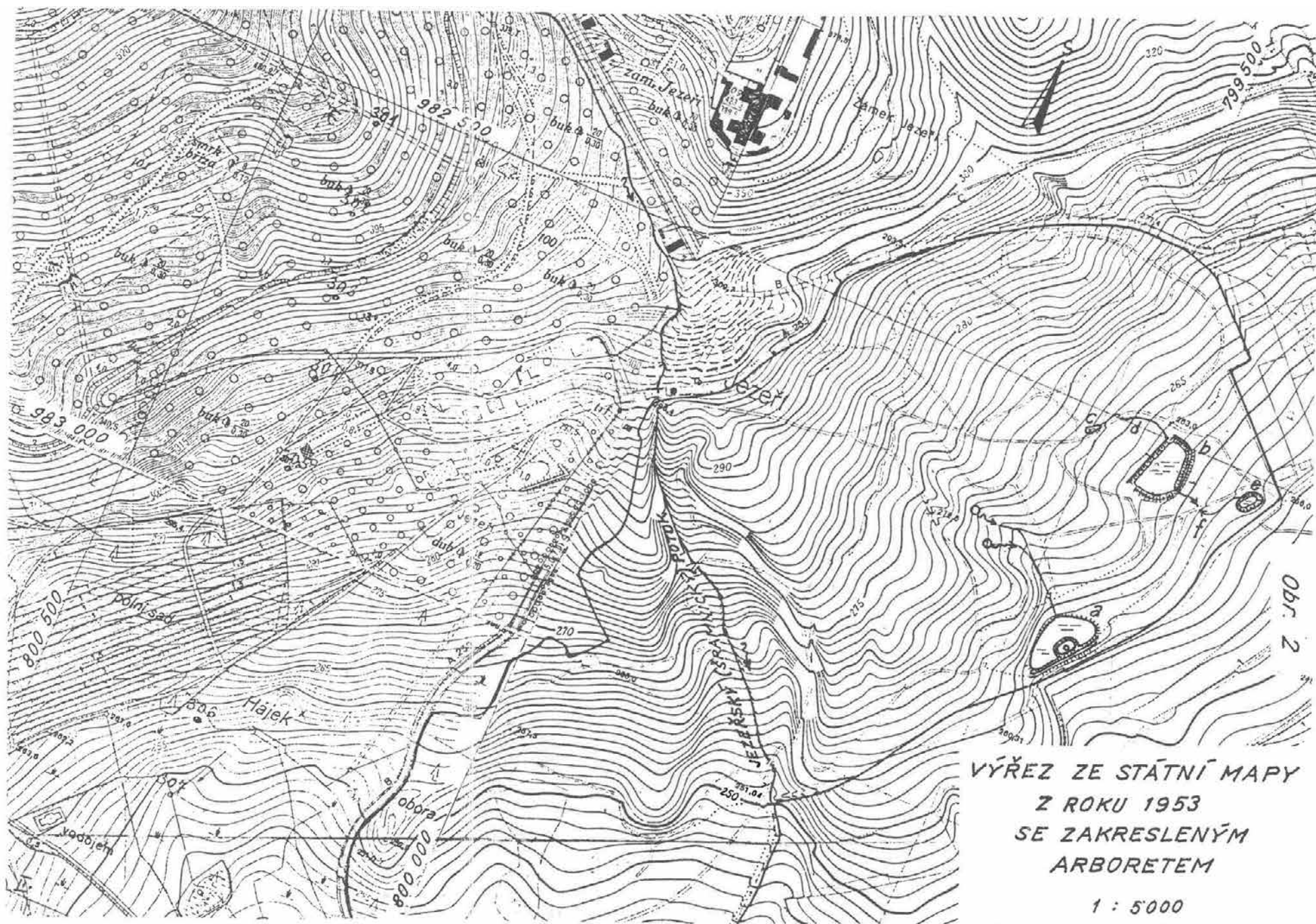
Kníže Ferdinand Lobkowicz navázal na činnost svého otce Josefa Františka Maxmiliána Lobkowicze a soustředil zde na 16 860 exemplářů rostlin ze všech tepelných pásem světa a vybudoval tak skvělé botanické sbírky, jakými se mohl v té době málokdo pochlubit. Toto arboretum se stalo chloubou zámku Jezeří.

Obr. 1 Situace Jezeří z 30. let 19. století od M. Schonbacha

V jihovýchodní části arboreta byly zřízeny tři větší vodní plochy, které jsou napájeny z pramenišť několika vodotečí (obr. 2).

Největší a nejhlubší rybník "Steinteuchl" - zvaný Plavecký, s nepravidelným ostrůvkem (a) je položen nejnižší. Na ostrůvku byly vysázeny okrasné dřeviny a stávala tam také rybářská chýše. Dalším rybníkem je "Stein Teich" - zvaný Labutí (b) s malým

kamenným ostrůvkem. Přívod vody byl zajišťován z nedaleké vodní tůně (c) uměle vytvořeným vodním korytem (d). Třetím rybníkem je "Forellen Teich" - zvaný Pstruhový a nebo Albrechtický (e), který je plošně nejmenší. Byl napájen vodotečí z Labutího rybníka (f).

Břehy všech rybníků byly z větší části zpevněny kameny (obr. 3), které jsou dosud velmi dobře patrné a odvod vody regulován mechanickými stavidly.

Tyto vodní nádrže byly napájeny mělkou podzemní vodou z kvartérních podkrušnohorských sutí, vyvěrající v zalesněné střední části parku. Součástí odborného posudku VÚHU, a.s. "Sanace západního svahu piliře Jezeří" z července 1994 bylo také upřesnění přítokových poměrů těchto vod v reliktu zámeckého parku. Proto zde byl proveden geofyzikální průzkum a hydrogeologické mapování.

Po vzniku Československa a první pozemkové reformě zůstalo Jezeří v majetku Lobkowiczů jako součást velkostatku Jezeří - Nové Sedlo nad Bílinou. V té době prosperovaly zejména koniferové a okrasné školky.

Arboretum přešlo po znárodnění do Správy státních lesů a bylo zařazeno do hospodářského lesnického plánu. Zůstaly zde jen zbytky sadovnictví a okrasného školkařství, které byly v letech 1955 až 1956 definitivně přemístěny do Poplůž u Libochovic. Péče o park nebyla již v dalším období zajištěna.

V červenci 1994 provedli odborní pracovníci VÚHU, a.s. Most v prostoru arboreta pod zámek Jezeří geofyzikální průzkum a hydrogeologické mapování.

Geofyzikální průzkum arboreta

Snahou geofyzikálního průzkumu bylo nalézt a ohraničit zvodněné zóny a zjistit hlavní přítoky mělkých podzemních vod v podkrušnohorských sutích. Geofyzikální metody vyhledávání těchto zón jsou založeny na kontrastu jejich fyzikálních parametrů. Zde byla použita metoda odporového profilování s aparaturou EOM 80 a dvojím uspořádáním elektrod. (A 10 M 5 N - hloubkový dosah cca 6 metrů, A 15 M 5 N - hloubkový dosah cca 12 metrů) s krokem měření vždy 5 metrů. Na severozápadním okraji reliktu parku bylo vytyčeno pět profilů. Čtyři o délce cca 250 metrů a jeden o délce cca 100 metrů.

Z naměřených hodnot změn napětí byl vypočten měrný odpor a měrná vodivost horninového prostředí. Po vynesení křivek nad profily byly vytypovány tři anomálie signalizující možnost zvodnění. V mapě procházejí ve směru SZ - JV.

Hydrogeologické mapování v arboretu

Cílem hydrogeologického mapování byla lokalizace povrchových vod a vývěrů mělkých podzemních vod v zájmové oblasti. Ve střední zalesněné části byly zaznamenány vývěry v linii ve směru SV - JZ o vydatnosti od 0.1 do $0.5 \times 10^{-3} \text{ m}^3 \cdot \text{min}^{-1}$. Jejich vydatnost má sezónní charakter a je závislá na množství spadlých srážek.

Je zde i podchycený vývěr kameninovou skruží a přepadovou trubkou, dále skryté vývěry ve formě zamokřených míst a vývěr skrytý v malém vybudovaném jezírku s odtokem (obr. 4 a 5).

Vody z těchto míst odtékají třemi hlavními koryty do dvou větších nádrží (Steinteuchl a Stein Teich) u jižního okraje zachované části parku. Celá oblast od pramenní linie až po jižní okraj parku je zamokřená.

Porovnání výsledků měření s mapováním v arboretu

Porovnáním výsledků geofyzikálního průzkumu s hydrogeologickým mapováním byla zjištěna přímá souvislost vytypovaných geofyzikálních anomálií s vývěry vod v zámeckém parku.

Preferenční cesty mělké podzemní vody jsou tedy tři, z čehož jedna, vytypovaná jako anomálie A1, je nejvýraznější. Ve směru anomálie A2 žádné vývěry ani zamokřená místa zaznamenaná nebyla (obr.6).

Rekultivace

Jelikož celý pilíř Jezeří bude v blízké době předán do rekultivace, byl na podnět MUS a.s. vypracován odborný posudek s cílem vyhodnotit na základě laboratorních analýz vzorků využitelnost zájmové plochy pro lesnickou rekultivaci.

Celou zájmovou plochu lze dle charakteru odebraných vzorků rozdělit na dvě oblasti:

- a/ pás mezi arborem a svahy Krušných hor
 - doporučeno vápnění a osázení v prvním období břízami
- b/ oblast pod arborem
 - doporučeno vápnění a potvrzení vhodnosti lesnické rekultivace

Zákony a právní předpisy vztahující se k arboretu

V souvislosti s postupem těžby velkolomu Československé armády požádal v roce 1978 investor jeho výstavby, koncernový podnik Doly V. I. Lenina Komořany, o zrušení památkové ochrany arboreta. V té době bylo arboretum chráněno podle zákona č. 22/1958 Sb. a zapsáno ve státním seznamu nemovitých kulturních památek okr. Most jako památkový objekt I. kategorie. Jednou z podmínek ministerstva kultury ČSR ke zrušení památkové ochrany arboreta Jezeří (rozhodnutí z 20. dubna 1979) bylo zpracování dendrologického průzkumu a inventarizace včetně finančního ohodnocení.

Rozhodnutím ministerstva kultury ČSR č. j. 12692/91 ze dne 26. 9. 1991 byl vytyčen ochranný pilíř souboru památek Jezeří. Ten byl potvrzen rozhodnutím OBÚ Most 304/92 ze dne 16. 3. 1992. Ochranný pilíř byl zaznamenán v provozních důlních mapách jako těžbou nedotknutelný.

Rozhodnutím Pozemkového úřadu Okresního úřadu v Mostě dne 27. 4. 1994 byl navrácen majetek JUDr. Maxmiliána Ervina Lobkowicze, postoupený státu dne 19. 3. 1948, panu Martinu Lobkowiczovi (syn původního vlastníka). Tímto rozhodnutím bylo rodu Lobkowiczů navráceno velké množství parcel na katastrálním území Jezeří, Horní Jiřetín, Černice, Lesná, Mikulovice, Nová Ves v Horách, Dřínov, Bečov, Kaňkov, Lužice, Odolice a Želenice o rozloze cca 2800 ha. V tomto souboru parcel je zahrnuto i arboretum (č. parc. 68/1 a 121).

14. února 1996 byla podepsána darovací smlouva mezi Českou republikou, zastoupenou ředitelem Ústavu památkové péče Ústí n. L. Ing. arch. Stanislavem Flesarem a mezi rodinou Lobkowiczů, zastoupenou Martinem Lobkowiczem. Podpisem této smlouvy přešel opět do rukou státu nejen celý zámek Jezeří, ale také parcely č. 121 a 68/1.

Závěr

Arboretum, které se rozprostírá na parcelách č. 121 a 68/1 a má dle zápisu na pozemkovém úřadě celkovou rozlohu 25,22 ha, zůstane tedy zachované. Jeho další podoba však bude záviset na obnově a údržbě genetického fondu dřevin. Dodnes nebylo arboretum komplexně finančně ohodnoceno. Celostátně platná norma pro finanční vyjádření hodnoty okrasných dřevin neexistuje a proto byl v roce 1980 pro orientační zhodnocení použit ceník vzrostlých okrasných stromů a keřů, zpracovaný v roce 1973 pro Ústí n. L., Most aj. Tato cena však zahrnuje pouze porosty a jejich stáří a stav před šestnácti lety. Současná hodnota tudíž není známa.

Celá oblast nad horní hranou arboreta se rekultivuje lesnickým způsobem a tím se přirozeně vyplní pásy a volná místa, způsobená úpravami terénu mezi arborem a Krušnými horami. Svahy pilíře Jezeří, které směřují do lomu, se postupně tvarují a

Obr. 3

Část zpevnění břehu rybníka
"Steinteuchl" kameny
(foto autor 1994)

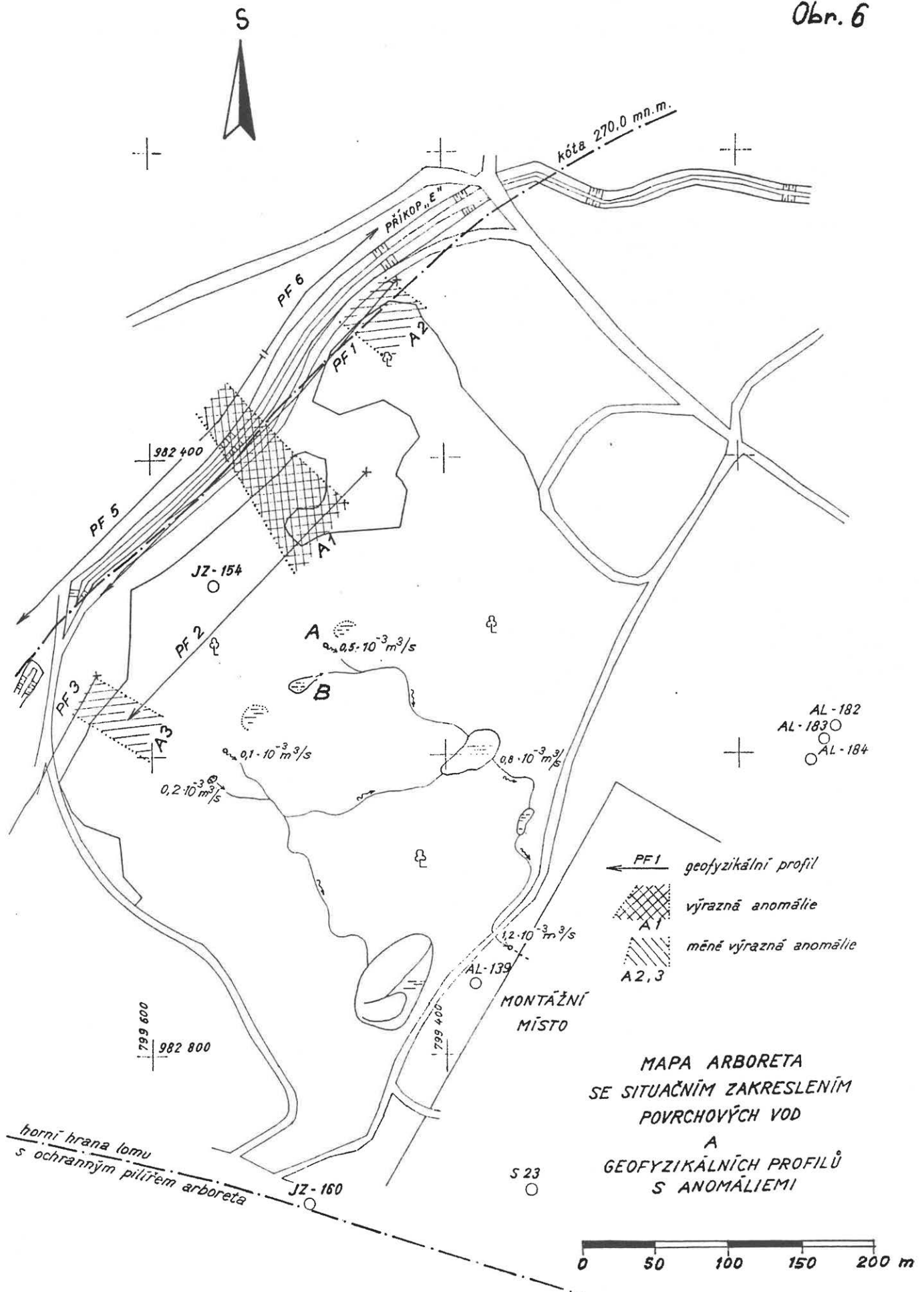
Obr. 4

Pramenní vývěr (A - viz obr. 6)
v zalesněné části parku
(foto autor 1994)

Obr. 5

Skrytý pramenní vývěr v malém
jezířku (B - viz obr. 6)
v zalesněné části parku
(foto autor 1994)

předávají do rekultivace. Celému prostoru piliře Jezeří tak bude vtisknut staronový krajinný ráz Krušnohoří.

Literatura

- Halíř, J.: Sanace západního svahu piliře Jezeří, odborný posudek, VÚHU a.s. Most 1994
- Hladký, K.: Význam stavby EK pro další rozvoj povrchové těžby SHR, sborník ze semináře, VÚHU 1978
- Hladký, K.: Ervěnický koridor - jeho zrod, realizace a význam z hlediska báňsko - technického, sborník k 10 letům provozu na EK, VÚHU a.s. Most 1994
- Hušek, P.: Zámecký park Jezeří, Památky a příroda, 4/1983
- Marek, J.: Jezeří v Krušných horách - přehled historie hradu a zámku
- Řehoř, M.: Posouzení vhodnosti zemin lokality Jezeří pro rekultivační účely, odborný posudek, VÚHU a.s. Most 1996
- Vlk, M.: Carl Croll, Severočeské nakladatelství 1989